

Públic

UNA FALSA DICOTOMIA: SALVAR LA SALUT DE LA POBLACIÓ O FACILITAR LA RECUPERACIÓ ECONÒMICA

Vicenç Navarro

Catedràtic Emèrit de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques,
Universitat Pompeu Fabra; Professor de Política Social y Sanitària,
Johns Hopkins University i Director del JHU-UPF Public Policy Center
19 d'agost de 2020

Dins dels principals establishments econòmics i financers d'Espanya (i d'aquells establishments polítics i mediàtics que els són afins) existeix una postura molt estesa que afirma que hi ha un **trade-off** entre donar prioritat a intervencions encaminades a controlar la pandèmia o, per contra, donar preferència a facilitar el desenvolupament i la recuperació econòmica del país. En aquesta manera de pensar s'assumeix que l'haver donat prioritat al control de l'expansió de la pandèmia de coronavirus ha estat afectant negativament la capacitat del país per recuperar la seva vida econòmica. **D'aquí que es conclogui que és necessari i urgent donar prioritat a aquesta recuperació econòmica** (que suposadament afecta a la majoria de la població), **encara que això sigui a costa de diluir la intensitat de les mesures de contenció i prevenció de la pandèmia (la qual se suposa -segons aquest**

raonament- que infecta només a una minoria de la població, causant una mortalitat sobre un petit sector d'aquesta minoria –predominantment gent gran–).

El trumpisme als EUA i a Espanya

Una forma extrema d'aquesta postura és la defensada pel president Trump als Estats Units, la qual, per cert, està també present primordialment (encara que no exclusivament) entre amplis sectors de les dretes espanyoles (incloent les catalanes). Segons aquestes, cal donar prioritat al desenvolupament econòmic, posant l'accent a les polítiques públiques de recuperació econòmica, fins i tot a costa de relaxar (o fins i tot deixar de banda) el control de la pandèmia, la gravetat de la qual sol estar subestimada, considerant-la un mal menor per a la majoria de la població (com si fos quelcom similar a una grip) de ràpida i fàcil solució amb la propera aparició de la vacuna.

Aquest pensament és **predominant entre les organitzacions empresarials dels dos costats de l'Atlàntic Nord, que temen que l'aturada de l'economia com a conseqüència de les mesures de confinament pugui significar una pèrdua dels seus beneficis a l'haver reduït la disponibilitat de treballadors** (per a fer tasques

en les seves empreses) **i de consumidors** (per a estimular la demanda dels seus productes). D'aquí la seva postura que defensa que **la principal responsabilitat de l'Estat (en els seus diferents nivells, ja sigui central, autonòmic o local) en aquests moments sigui la d'assegurar que els treballadors tornin al seu treball i que els consumidors tornin a les seves botigues, encara que sigui a costa de revifar la pandèmia.**

El gran error d'aquest supòsit trumpià (que és la màxima expressió del neoliberalisme)

El punt feble d'aquest supòsit és que sense una reducció notable de l'abast de la pandèmia no hi haurà recuperació econòmica possible. L'evidència empírica que s'ha anat acumulant durant aquests mesos de pandèmia no pot ser més contundent. **Cap dels països que han emfatitzat la recuperació econòmica sense primer intentar controlar la pandèmia ha tingut èxit en els seus intents per recuperar la seva economia.** I l'exemple més clar d'això és el que ha passat als EUA, que sempre ha estat el model i el referent del pensament neoliberal, l'expressió més extrema del qual és el *trumpisme*. **Analitzant l'experiència dels seus estats podem veure que la creació d'ocupació i el creixement econòmic han estat menors en aquells Estats (com Arizona, Geòrgia, Florida o Texas) on no es va donar prioritat o importància a les mesures de control de la pandèmia** (com ara la utilització massiva de

mascaretes, el respecte a la distància social o l'alentiment del desconfinament per a fer-lo lenta i pausadament) **que en aquells Estats (com Nova York, Nova Jersey, Maryland, Massachusetts o Washington D. C.) on van donar màxima prioritat a controlar la pandèmia, permetent l'aplicació de les mesures que van facilitar la recuperació econòmica només quan la pandèmia estava controlada.**

En el costat trumpista, les mesures de control de la pandèmia no es van prendre seriosament, fins al punt que **el governador de l'Estat de Geòrgia, el Sr. Brian Kemp, va prohibir – fins a dia d'avui - als alcaldes del seu Estat que fessin obligatori l'ús de les mascaretes entre la ciutadania.** Darrere d'aquesta suposada **defensa de la "llibertat" dels individus** (característica del liberalisme), existeix un **profund sentiment insolidari** que és molt nociu per a tota la població, incloent per les persones que, a conseqüència de la seva profunda ignorància, volen ser **"lliures" i no posar-se mascareta.** Aquest individualisme insolidari va acompanyat **d'un edatisme (molt accentuat també a Espanya) que desmereix les malalties que afecten predominantment a la gent gran,** com és el coronavirus. Aquest sentiment discriminatori va assolir unes dimensions enormes amb les declaracions del **sots governador de l'Estat de Texas, el Sr. Dan Patrick, que va demanar a la gent gran que acceptessin, per raons patriòtiques**

i a fi de salvar el país, la seva possible mort per coronavirus, permetent així frenar les mesures orientades a controlar la pandèmia que estaven dificultant la recuperació econòmica.

Aquest individualisme i edatisme van acompanyats als EUA d'un **immobilisme a nivell del Govern Federal, indicant que són els estats (aquí a Espanya, les CCAA) els que han d'encarregar-se d'aquestes "mesures antipandemia"**. En realitat, hi ha un ampli consens entre els experts en salut pública sobre que la **manca de lideratge del Govern Federal ha estat una de les principals causes del preocupant estat de la pandèmia als EUA. Segons Catherine Bosley i Reade Pickert, de *Bloomberg Economics*:**

***"La incapacitat dels Estats Units per controlar la pandèmia està frenant la seva recuperació en comparació amb molts països d'Europa, on molts punts calents del virus van aconseguir reprendre l'activitat econòmica sense causar un augment similar en les infeccions"*.**

Una situació semblant s'ha donat a Espanya, on les dretes s'han caracteritzat per una gran hostilitat cap al govern de coalició d'esquerres, obstaculitzant una resposta de l'Estat central que permetés un major control de la pandèmia. Aquesta oposició s'ha estès també cap a altres opcions polítiques, que fins i tot s'han oposat a l'establiment d'un Centre Estatal de Salut Pública que permetés la direcció i coordinació de les activitats salubristes de disset serveis autonòmics de salut. La situació contrasta amb la d'**Alemanya,**

un estat federal en el que els *Länder* (regions governades per polítics de diferents sensibilitats) van secundar i es van beneficiar d'un lideratge federal. **La seva tasca de control de la pandèmia i consegüent recuperació econòmica han estat exitoses. No tant a Espanya, a conseqüència que les dretes espanyoles són molt diferents de les dretes alemanyes.**

La importància fonamental dels sectors socials tant per salvar vides com per recuperar l'economia

Una conseqüència d'aquesta experiència és que, tret que les autoritats públiques donin prioritats a les intervencions encaminades a mantenir la salut i el benestar de la població, la recuperació econòmica no tindrà lloc i, de fer-ho, serà molt més lenta del que està sent en aquells països que estan donant prioritats als sectors socials, tal i com vaig indicar en un article anterior basat en la presentació que vaig fer davant la Comissió per a la Reconstrucció Social i Econòmica del Congrés dels Diputats (veure "Elements essencials però oblidats de la reconstrucció social i econòmica", *Públic*, 25.06.20). Aquests sectors públics, com són la sanitat i els serveis socials (incloent l'escassament desenvolupat Quart Pilar de l'Estat del Benestar, que inclou els serveis d'ajuda a les famílies, com els serveis d'atenció i educació a la infància i els serveis d'atenció a la dependència) són clau per a garantir la salut i el benestar de la població, així

com el desenvolupament econòmic orientat a optimitzar el bé comú. L'evidència científica confirma que aquests sectors socials són essencials per a garantir la seguretat i el benestar de la població, així com el bon fer i eficiència econòmica.

Què vol dir "recuperar l'economia"? Tornar a la normalitat no pot ser tornar a la situació econòmica i social anterior

Per respondre a aquesta pregunta cal conèixer i comprendre **les principals causes de l'enorme increment de la freqüència i de la mida de les pandèmies**. Només des del principi d'aquest segle hem vist **set pandèmies** (Grip aviària, SARS, MERS, Grip A, Virus Zika, Ebola i Coronavirus) i no hi ha cap dubte que en vindran moltes més. Hi ha hagut un gran nombre de veus de la comunitat científica que han **estat alertant sobre tota aquesta situació, indicant que encara no hem vist la pitjor** – com podria ser una pandèmia tan mortífera com ho va ser la d'Ebola i tan contagiosa com és l'actual. **Totes aquestes veus han estat ignorades**. Com també han estat ignorades (quan no silenciades) les veus que han denunciat les conegudes **causes d'aquest increment de la freqüència i letalitat de les pandèmies** incloent, entre altres, les **polítiques econòmiques neoliberals que han conduït a una globalització econòmica** amb una gran mobilitat de persones, béns i serveis a nivell mundial amb una molt escassa regulació, protecció i prevenció

d'aquesta mobilitat i els seus riscos; una **gran desforestació i canvis en la naturalesa** que afecten negativament la relació de la població amb les altres espècies (incloses les salvatges), canvis, de nou, molt poc controlats i regulats; i la **creació d'enormes urbs, amb grans desigualtats on al costat de sectors rics conviuen comunitats i barris en situació de gran pobresa i mancades de les més mínimes condicions higièniques.**

A més d'aquestes, hi ha altres conseqüències de les polítiques econòmiques neoliberals que han adquirit una gran visibilitat, com ha estat **l'escassíssim interès de la indústria farmacèutica en produir vacunes i medicines antivirals.** Un exemple d'això és la manca d'una vacuna universal contra el coronavirus i de medicaments per a curar-ho. Ni més ni menys que el ***Council of Economic Advisors* del Govern Federal dels EUA ha assenyalat que les causes d'aquest enorme dèficit de vacunes i medicaments és:**

"Un clar desequilibri entre els interessos comuns de la població i els dels inversors de la indústria farmacèutica. La rendibilitat de les innovacions farmacèutiques prioritza els productes que els garanteixen ràpids beneficis immediats a costa de malalties futures, incertes i problemàtiques, perquè no se sap quan, com i on apareixeran".

Totes aquestes dades determinen que sigui **profundament erroni i arriscat per a una col·lectivitat disposar la seva confiança i esperança en indústries amb grans beneficis que han prestat tan poca atenció a una de les majors amenaces que**

viu avui la humanitat: les pandèmies. L'arrel del problema és, no obstant això, política. És, concretament, **l'enorme poder polític que tenen aquestes indústries.** La indústria farmacèutica és un dels *lobbies* més poderosos i influents sobre l'estat federal dels EUA i sobre la gran majoria de països europeus. D'aquí que la gran majoria de productes farmacèutics siguin per tractar malalties cròniques predictibles i no malalties infeccioses agudes que ho són menys.

El gran error de voler seguir amb les polítiques neoliberals

Les grans crisis del nostre temps, les crisis ambientals i les pandèmies posen de manifest que **l'ordre econòmic internacional segueix amb el seu únic objectiu d'optimitzar els interessos i els beneficis dels grans grups financers i econòmics a costa del bé comú, en bona part gràcies a que tenen un enorme poder polític i mediàtic. Tots els problemes anomenats econòmics són, en realitat, problemes polítics que es basen en l'enorme poder i concentració del poder econòmic,** la qual cosa es va accentuar encara més amb l'aplicació de les polítiques neoliberals tant a nivell mundial, com a nivell europeu i nacional. D'aquí que aquesta situació s'hagi reproduït també a Espanya, **on la pandèmia ha estat particularment nociva i on és possible que els repunts siguin també molt intensos.** Ja he escrit extensament sobre **com les polítiques neoliberals** (reformes laborals regressives i retallades de

la despesa pública) **van dificultar enormement la capacitat de resposta enfront de la pandèmia, en empobrir el sistema sanitari i els serveis socials, ja en sí escassament finançats.**

A aquesta situació cal afegir-hi l'enorme impacte negatiu que les polítiques neoliberals van causar sobre **l'eficiència econòmica del país. Sembla haver-se oblidat que la crisi econòmica va començar abans que es paralitzés l'economia a conseqüència del confinament. En realitat, les dades econòmiques de l'Estat (concretament l'ocupació) del mes de gener d'enguany van ser els pitjors des del 2013.** La destrucció d'ocupació va ser molt accentuada. **El deteriorament tan marcat del mercat de treball causat per les reformes laborals del 2010 i del 2012 ja havien caracteritzat la situació espanyola.**

D'aquestes dades es deriva que tornar a la normalitat no hauria de ser tornar a la situació de gener. L'enorme hostilitat de les dretes a Espanya envers el govern espanyol és, per desgràcia, previsible si tenim en compte l'escassa cultura democràtica que han demostrat tenir des de la fi de la dictadura. **Però el que és sorprenent és que dins del nou govern de coalició d'esquerres sembla haver-hi veus que desitjarien tornar a una aliança amb aquestes dretes a fi de recuperar les polítiques neoliberals que han fet tant de mal a la població espanyola. No semblen ser**

conscients que el gran mal causat per la pandèmia (un dels majors de l'OCDE) va ser, precisament, conseqüència del deteriorament que aquelles polítiques van causar en el benestar de la població i en l'eficiència de l'economia espanyola.

Sembla haver oblidat que Espanya estava sofrint una gran desacceleració econòmica abans de la pandèmia. Les reformes laborals de 2010 i 2012 van deteriorar enormement el mercat de treball espanyol, una de les principals causes de la menor demanda domèstica, conseqüència de l'enorme descens de les rendes derivades del treball (augmentant, per contra, les rendes del capital). És més, l'abaratiment del treball va afectar negativament la productivitat, un fet que a l'establishment financer i econòmic li costa de reconèixer. Els salaris baixos són una de les principals causes de la baixa productivitat ja que redueix els incentius del món empresarial per invertir en millores d'aquesta productivitat. L'agricultura espanyola és un clar exemple d'això. Una cosa similar passa amb la indústria, on és frustrant veure que l'automobilística continua produint (avui amb l'ajuda de l'Estat) cotxes contaminants que quedaran aviat obsolets.

Últimes observacions: trumpisme, egoisme i barbàrie o solidaritat, benestar i progrés

La realitat està imposant la necessitat de grans canvis en la nostra economia i benestar social. **La dinàmica de l'ordre financer i econòmic dominant ha estat la de facilitar la globalització econòmica, d'una banda, i garantir el manteniment de la seguretat, per l'altra, definint "seguretat" com a manteniment de les relacions de poder existents a nivell internacional.** El seu eix ha estat una **visió militar i policial del concepte de seguretat.**

Aquesta visió es troba en una profunda crisi. Està portant a la humanitat al seu possible final aquest mateix segle. Però tot això era previsible. **EUA, el país que té més armament i més bases militars del món, té avui una de les crisis sanitàries més profundes.** Ja ho va alertar ni més ni menys que el cap de les forces armades dels EUA, **el General Eisenhower, que en el seu discurs de comiat com a president dels EUA en 1961 va dir el següent:**

"Tota arma, tot creuer, tota artilleria, tot torpede, en resum, tots els instruments anomenats de defensa i de seguretat signifiquen un cost social, que inclou l'expansió de la fam, dels que no tenen sostre ni res amb què vestir-se, als quals se'ls diu que no hi ha diners per això. Però en realitat estem parlant més que de diners. Estem parlant del sou dels treballadors, del geni dels nostres científics, de l'esperança de les nostres criatures, que estan sent malgastats amb un cost social enorme, utilitzant una retòrica molt altisonant, per defensar la pàtria. Quina pàtria? Mentrestant, el cost d'un avió bombarder construït és el cost de dos hospitals que no es construeixen".

El president Trump és el que ha augmentat més la despesa pública militar en temps de pau, alhora que ha retallat més la

despesa pública social, dificultant l'accés de la població als serveis sanitaris i socials. A Espanya (incloent en Catalunya), els governs que es consideren a sí mateixos més "patriotes" són els que més han retallat la despesa en aquests serveis.

I permetin-me que acabi aquest article amb una altra cita rellevant d'un gran lluitador pels drets humans, Martin Luther King, que en el seu famós discurs en Riverside en 1967, va dir:

"Una nació que continuï any rere any gastant diners i més diners en defensa i seguretat militar i policial, mentre retalla els seus programes socials està causant la seva mort espiritual".

Avui, en un món súper armat, els neoliberals tenen la gosadia de dir que no hi ha diners per a protegir a la ciutadania i donar-li autèntica seguretat. **La seguretat i el benestar socials (i la pròpia supervivència avui de la majoria de les poblacions) depèn de l'existència d'aquests serveis que assegurin la vida i el benestar de la població. Sense aquesta supervivència, tota la resta deixa de tenir sentit per a la majoria de la població, perquè són aquests serveis els que són percebuts com els més importants per part de les classes populars que, en qualsevol país, són la majoria de la ciutadania. Es requereixen grans mobilitzacions d'aquestes classes per aconseguir un augment massiu dels recursos públics en aquests serveis essencials que centrin i permetin la necessària i urgent reestructuració**

econòmica del país, creant un *New Deal Social* que consideri el bé comú l'objectiu prioritari de l'activitat econòmica.